

УДК 338.432(477)

Тетяна Анатоліївна КУНДІЛОВСЬКА

кандидат технічних наук, доцент кафедри експертизи товарів та послуг,
Одеський національний економічний університет, e-mail: Tatiana.kundilovskii@gmail.com

Наталья Миколаївна ЗЕЛЕНЯНСЬКА

доктор сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, завідувач відділом
розсадництва і розмноження винограду, Національний науковий центр «Інститут
виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова», e-mail: Znn2012@ukr.net

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ**

Кунділовська, Т. А. Сучасний стан та перспективи розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні / Тетяна Анатоліївна Кунділовська, Наталья Миколаївна Зеленянська // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2016. – № 2 (61). – С. 155–165.

Анотація. У статті розкрито сутність та значення органічного виробництва сільськогосподарської продукції, проведено аналіз його сучасного стану в світі. Визначено основні методи ведення органічного агровиробництва. Узагальнено дані щодо споживання органічної продукції в Україні та світі. Охарактеризовано економічні, екологічні й соціальні переваги та принципи розвитку органічного сільського господарства. Проведено ідентифікацію наявних проблем поширення органічного агровиробництва в Україні. Зазначено шляхи реалізації екологічно збалансованого розвитку сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: органічне сільськогосподарське виробництво; органічні продукти; переваги органічних продуктів; проблеми розвитку органічного виробництва.

Татьяна Анатольевна КУНДИЛОВСКАЯ

кандидат технических наук, доцент кафедры экспертизы товаров и услуг,
Одесский национальный экономический университет, e-mail: Tatiana.kundilovskii@gmail.com

Наталья Николаевна ЗЕЛЕНЯНСКАЯ

доктор сельскохозяйственных наук, старший научный сотрудник, заведующая отделом
питомниководства и размножения винограда, Национальный научный центр «Институт
виноградарства и виноделия им. В. Е. Таирова», e-mail: Znn2012@ukr.net

**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ОРГАНИЧЕСКОГО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО
ПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ**

Кундиловская, Т. А. Современное состояние и перспективы развития органического сельскохозяйственного производства в Украине / Татьяна Анатольевна Кундиловская, Наталья Николаевна Зеленянская // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред. М. И. Зверькова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2016. – № 2 (61). – С. 155–165.

Аннотация. В статье раскрыта сущность и значение органического производства сельскохозяйственной продукции, проведен анализ его современного состояния в мире. Уточнены основные методы ведения органического агропроизводства. Обобщены данные по потреблению органической продукции в Украине и в мире. Охарактеризованы экономические, экологические и социальные преимущества органического сельского хозяйства. Определены основные проблемы, которые препятствуют динамическому развитию органического агропроизводства в Украине. Обоснованы пути реализации экологически сбалансированного развития сельскохозяйственного производства.

Ключевые слова: органическое сельскохозяйственное производство; органические продукты; преимущества органических продуктов; проблемы развития органического производства.

Tetyana KUNDILOVSKA

*PhD in Technical Sciences, Associate Professor, Department of Expertise of Goods and Services,
Odessa National Economics University, e-mail: Tatiana.kundilovskii@gmail.com*

Natalya ZELENYANSKAYA

*Doctor of Agricultural Sciences, Senior Research Fellow, Head of the Department of Grapevine
and reproductions, National Scientific Center «Institute of Viticulture and Winemaking
named after V. Ye. Tairov», e-mail: Znn2012@ukr.net*

MODERN CONDITION AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF AGRICULTURAL ORGANIC PRODUCTION IN UKRAINE

Kundilovska T., Zelenyanskaya, N. (2016), Modern condition and development prospects of agricultural organic production in Ukraine. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku orhanichnoho silskohospodarskoho vyrobnytstva v Ukraini; za red.: M. I. Zveriakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen' (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 2 (61), pp. 155–165.

Abstract. *The article reveals the essence and value of organic production, the analysis of its current status in the world and development in Ukraine. Described economic, environmental and social benefits of organic agriculture, highlighted main problems that hinder its dynamic development in Ukraine. The comprehensive scheme has been proposed comprising four principles that can be used by scientists and specialists when implementing scientific-theoretical and applied research work to settle problems of sectors in agribusiness. The authors deduce the conclusion about improvement of consumer properties of organic agricultural production. The major areas of further investigations of the most urgent problems are formulated.*

Keywords: *organic agricultural production; organic products; benefits of organic products; development of organic production.*

JEL classification: *Q100; Q500; P420*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна є аграрною державою і аграрний сектор формує продовольчу, економічну, енергетичну безпеку, створює соціально-економічні умови для сільського розвитку, у ньому зайнято 23% працездатного населення країни. Проте за останні десятиріччя в Україні спостерігається катастрофічне руйнування сільгоспугідь та зниження родючості ґрунтів. І сьогодні інтенсивність процесів руйнування і деградації ґрунтів унаслідок використання застарілих агротехнологій, недотримання фундаментальних законів та правил сільськогосподарської діяльності досягли небезпечного для економічної стабільності держави рівня. Внаслідок ерозії ґрунту щорічно втрачається біля 11 млн. т гумусу, 0,5 млн. т азоту, 0,4 млн. т фосфору та 0,7 млн. т калію; 38% орних земель країни є переущільненими, інтенсивно збільшуються площі кислих і солонцюватих ґрунтів [1].

Більшість сільськогосподарських виробництв України є збитковими, а значна частина сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, що виробляються, не відповідають світовим стандартам якості та безпеки, що призводить до зменшення експортного потенціалу країни, високого рівня захворюваності, смертності населення та, як результат, до занепаду сільських територій [1]. Тому особливої актуальності набувають питання пошуку альтернативних методів ведення сільського господарства, які б відповідали вимогам сучасності та були орієнтовані на збереження, відновлення природних ресурсів, спрямовані на екологічно збалансований розвиток. Використання альтернативних систем ведення сільського господарства має зупинити зростання обсягів відходів та істотно знизити темпи споживання первинних не відтворюваних природних ресурсів. Головний акцент при цьому робиться на збереженні довкілля для майбутніх поколінь, зменшенні екологічних ризиків, можливих несприятливих наслідках для навколишнього середовища. Ще одним переконливим чинником необхідності переходу на альтернативні методи сільського

господарства є погіршення структури харчування населення України [1; 2, с.1].

У зв'язку з цим, у світі стрімко поширюється органічне агровиробництво – цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання тварин та методів виробництва, які відповідають певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження. Розвиток органічного агровиробництва також відіграє подвійну соціальну роль: з одного боку, забезпечує специфічний ринок, який відповідає потребам споживачів у якісній органічній продукції, а, з іншого, – забезпечує загальне благо, сприяє захисту довкілля, розвитку сільської місцевості [1; 3, с.117; 4, с.73].

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Зважаючи на потенціал сільського господарства нашої держави, існує невідкладна необхідність у використанні багаторічного досвіду європейських країн щодо такого екологічно, соціально та економічно доцільного напрямку сільськогосподарської діяльності, як органічне виробництво та його використання для запровадження методів ведення сертифікованого органічного виробництва [5]. Питання запровадження, стану та розвитку органічного виробництва в аграрному секторі економіки України висвітлені в працях таких вчених, як О. Т. Дудар, О. В. Березін, М. В. Зубець, В. І. Артиш, Ю. М. Лопатинський, О. В. Ходаківська, В. В. Гармашов та ін. [6, с.37; 7, с.27; 8, с. 26; 9, с.6; 10, с.18].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте варто зауважити, що окремі аспекти зазначеної проблеми залишаються недостатньо розкритими і потребують нових теоретичних, науково-практичних підходів до їх вирішення. Передусім це стосується питань системності розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні, окреслення проблем, які перешкоджають його розвитку, та шляхів їх подолання.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування переваг виробництва сільськогосподарської продукції органічного походження, проведення аналізу сучасного стану розвитку органічного агровиробництва в Україні та за її межами, ідентифікація наявних проблем успішного поширення цього процесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшість існуючих досліджень свідчать про те, що в країнах Європи та США основними ефективними методами ведення агроекологічного виробництва продукції є такі: органічне, органо-біологічне, біодинамічне, біологічне (екологічне), інтегроване [3, с.118].

Особливістю органічного агровиробництва є те, що вирощування сільськогосподарських культур здійснюється без застосування синтетичних добрив, пестицидів, стимуляторів росту, тобто за умови повної відмови від засобів хімізації. Європейське та американське біологічне рослинництво дозволяє використовувати гній, компости, кісткове борошно, «сирі» породи (доломіт, глауконітовий пісок, крейду, вапно, польовий шпат). Для боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур застосовують піретрум, часник, тютюновий пил. Крім цього, велике значення надається сівозміні, у якій використовують бобово-злакові травосуміші як зелене добриво. Воно набуло найбільшого поширення у світі.

Органо-біологічне ведення виробництва зосереджене на прагненні до створення «живого і здорового ґрунту» за рахунок підтримки й активізації його мікрофлори. Із добрив використовують тільки органічні (гній, сидерати) та деякі повільно діючі мінеральні добрива (томасшлак, базальтовий пил).

Біодинамічний спосіб ведення є найбільш поширеним у Німеччині, Швеції і Данії. Його мета – вирощування сільськогосподарських культур, яке проводиться з урахуванням не тільки природних (земних), але й космічних ритмів, оскільки все живе – це добре збалансоване ціле, що перебуває у взаємозв'язку з космосом. При цьому, спеціальні біологічні препарати повинні додати рослинам необхідні сили й активізувати певні процеси в ґрунті.

Біологічне (екологічне) землеробство (Франція, Польща) забезпечує суворе обмеження застосування пестицидів і гнучке відношення до питання про мінеральні добрива,

при цьому дозволяється використовувати лише органічні та нетоксичні препарати (ефірні олії, порошки, настої з водоростей тощо).

Інтегроване агровиробництво – це метод поєднання переваг інтенсивного та органічного агровиробництва, і одночасно уникнення недоліків кожного з них. Ця система досягається в оптимальний спосіб, шляхом раціонального використання природних умов і досягнень науково-технічного прогресу [3, с.117; 8, с.27].

За визначенням IFOAM (Міжнародної Федерації органічного сільськогосподарського руху), органічне виробництво – це виробнича система, що підтримує здоров'я ґрунтів, екосистеми і людей. Вона виключає використання хімічно синтезованих добрив та засобів захисту рослин і тварин, вживання генетично модифікованих організмів, консервантів тощо. При цьому всі стадії вирощування, транспортування, переробки передбачають максимальний захист довкілля, охорону здоров'я робітників і підлягають обов'язковій інспекції та сертифікації.

Основою для розвитку органічного виробництва є чотири принципи – здоров'я, екології, справедливості та турботи. Вони відображають можливості та шляхи поліпшення сільського господарства в глобальному масштабі, включають способи догляду за землею, водою, рослинами, тваринами з метою виробництва, переробки та розподілу харчових продуктів, інших товарів. Принципи стосуються шляхів взаємодії людей з природними ландшафтами, пов'язаними один з одним, і оберігають спадщину майбутніх поколінь.

Принцип здоров'я. Органічне виробництво має підтримувати і поліпшувати здоров'я ґрунту, рослин, тварин, людини та планети як єдиного і неподільного цілого. Цей принцип показує, що здоров'я як індивідуума, так і суспільства не може існувати окремо від здоров'я екосистеми – на здорових ґрунтах ростуть здорові рослини, які підтримують здоров'я тварин і людей.

Принцип екології. Органічне виробництво має ґрунтуватися на живих екологічних системах і циклах, працюючи, співіснуючи з ними й підтримуючи їх. Цей принцип «укорінює» органічне виробництво серед живих екологічних систем. Підтримка й благополуччя досягаються через екологію середовища виробництва.

Принцип справедливості. Органічне виробництво має будуватися на відносинах, які гарантують справедливість з урахуванням загального навколишнього середовища й життєвих можливостей. Всі, хто залучаються в органічне виробництво, повинні підтримувати гуманні відносини у формі, що гарантує справедливість на всіх рівнях і для всіх сторін – фермерів, робітників, переробників, розповсюджувачів, продавців і споживачів. Органічне виробництво має надавати кожному залученому в процес високий рівень життя, здійснювати вклад у продовольчу суверенність та зменшення бідності. Воно спрямоване на виробництво достатньої кількості високоякісних харчових та інших продуктів.

Принцип турботи. Управління органічним виробництвом повинно мати попереджувальний та відповідальний характер для захисту здоров'я і благополуччя нинішніх, майбутніх поколінь і довкілля. Обережність і відповідальність є ключовими компонентами у виборі методів управління, розвитку, а також технологій органічного виробництва. Органічне виробництво повинне запобігати ризикам шляхом застосування інтенсивних технологій та відмови від технологій, наслідки яких важко передбачити [5; 11].

Враховуючи вищенаведені принципи, зарубіжний і вітчизняний досвід, можна окреслити переваги від розвитку та впровадження органічного сільського господарства у різних сферах діяльності нашої країни.

Економічні переваги роблять органічне виробництво особливо привабливим для дрібних та бідних фермерів, які в іншому випадку можуть опинитись під загрозою продовольчої та фінансової кризи. Вони отримують: грошові заощадження, так як немає необхідності купувати дорогі синтетичні пестициди та добрива; додаткові доходи, отримані за рахунок продажу надлишкової продукції та вирощування товарних культур; доступ до внутрішніх та міжнародних експортних ринків сертифікованої органічної продукції та преміальну ціну на їх товар; можливість додаткового збільшення вартості органічних

продуктів у результаті їх переробки.

Екологічні переваги зводяться до покращення стану ґрунтів та їх родючості за рахунок припинення застосування хімічно синтезованих добрив; боротьба з бур'янами та шкідниками проводиться без застосування токсичних пестицидів; обов'язкового застосування сівозмін, використання насіння, сортів, порід, адаптованих до місцевих умов, і відновлення функціонального біорізноманіття.

Соціальні переваги полягають у забезпеченні життєдіяльності сільського населення і пожевлення роботи дрібних фермерських господарств, збільшенні робочих місць, збереженні традиційних знань ведення господарства у кожному регіоні, зменшенні міграції сільського населення до мегаполісів. Органічне виробництво дуже часто заохочує фермерів співпрацювати один з одним з метою зниження своїх сертифікаційних, транспортних витрат чи витрат на переробку. У цьому випадку органічне сільське господарство дає дрібним фермерам можливість для самовизначення та збільшує впевненість у своїх силах.

Переваги для здоров'я. По-перше, органічне сільське господарство знижує ризики втрати здоров'я сільськогосподарськими працівниками, адже саме вони найбільш уразливі до дії пестицидів та інших хімікатів, які використовує конвенційне виробництво. По-друге, органічні продукти більш корисні для споживачів за рахунок мінімізації впливу на здоров'я токсичних і стійких хімічних речовин. Середньостатистичні конвенційні овочі та фрукти містять у своєму складі залишки понад 20 пестицидів, м'ясо та молоко – залишки антибіотиків, гормонів, стимуляторів росту. Натомість органічні продукти мають низку харчових переваг: вони не містять у кінцевому продукті жодних залишків пестицидів, гербіцидів, фунгіцидів, хімічно синтезованих добрив, ГМО та їх похідних. А навпаки, характеризуються високим вмістом вітамінів, мінералів, вираженим природним ароматом та смаком. Так, наприклад, порівняно з конвекційними продуктами вміст вітаміну С у фруктах, овочах, молоці збільшується на 5–90%, вміст поліфенолів у фруктах, овочах, вині – на 10–50%, вміст нітратів, пестицидів навпаки, зменшується на 10–40% (нітрати) та у 200–250 разів (пестициди). Особливо корисні органічні продукти для дітей, оскільки їх організм більш вразливий до дії залишків пестицидів, нітратів, важких металів та антибіотиків у харчових продуктах [2, с.6; 5; 11].

Наявність вищенаведених переваг органічного сільського господарства зумовлює стрімке його поширення у світі. За даними Міжнародної федерації органічного руху (Organics International Action Group – IFOAM), загальний обіг органічної продукції в світі сягнув 60 млрд. дол., загальна площа земель, що використовуються для органічного виробництва, вже досягла майже 37 млн. га, а загальна кількість зайнятих фермерів – 1,8 млн. [12]. Кількість країн, що займається виробництвом органічної продукції, складає 160, а тих, що впровадили органічні норми – 84 [13, с.256]

До регіонів з найбільшими площами сільськогосподарських земель, що обробляються органічно, відносять Австралію, Нову Зеландію та Океанію – понад 12,0 млн. га, Європу – понад 8,0 млн. га, Латинську Америку – понад 8,0 млн. га, Азію – понад 3,0 млн. га, Північну Америку – понад 2,5 млн. га та Африку – більш ніж 1 млн. га. Серед країн, які займаються виробництвом екологічно чистої агропродовольчої продукції, найбільші площі має Австралія (12,1 млн. га), Китай (3,4 млн. га), Аргентина (2,8 млн. га), Італія (960 тис. га), США (890 тис. га) [14, с.9; 15, с.42; 16, с.129].

В Європі знаходиться 23% усіх органічних світових сільськогосподарських земель та налічується чотири країни, де понад 10% усіх земель сільськогосподарського призначення знаходиться під органічним сільськогосподарським виробництвом: Ліхтенштейн (30%), Австрія (16%), Швейцарія (11,1%), Швеція (10,8%). Найбільші площі земель, зайнятих під органічне виробництво в Європі мають Іспанія (1,1 млн. га), Італія (1 млн. га) та Німеччина (0,9 млн. га). Європейською країною з найбільшою кількістю підприємств, які займаються виробництвом органічної продукції є Італія (понад 44 тис. виробників). Продукція органічного виробництва у Швейцарії займає 35% ринку харчових продуктів, у Німеччині та Австрії – 25% [15, с.42; 17, с.161].

У Східноєвропейському регіоні перше місце за кількістю сертифікованих угідь органічного сільського господарства займає Україна. З урахуванням високої природної родючості вітчизняних ґрунтів і відносно невисокого рівня забруднення полів агрохімікатами, потенціал органічного землеробства в Україні вважається одним із найбільших у світі. За даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО), агроекологічний потенціал урожайності в Україні становить 6,2 т/га, а фактичний середній збір урожаю – 2,5 т/га. Це є найбільший у світі потенціал, який може бути використаний максимально ефективно за умови застосування органічних технологій землеробства [17, с.162; 18, с.22].

Станом на початок 2016 року площа сертифікованих сільськогосподарських угідь в Україні, задіяних під вирощування органічної продукції складає майже чверть мільйона га (рис. 1). Із наведених даних видно, що площа угідь, сертифікованих до органічних стандартів, з кожним роком зростає.

Рис. 1. Динаміка показників, які характеризують розвиток органічного виробництва в Україні (побудовано за даними [1])

Так, у 2002 році така площа дорівнювала 164449 га, у 2008 році – вже 269984 га, що на 105535 га або 64,1% більше та наприкінці 2015 року – початку 2016 року цей показник збільшувався (порівняно з 2002 роком) на 246101 га або майже у 2,5 рази. Відповідна позитивна динаміка характерна і для кількості господарств, які займаються органічним виробництвом. Починаючи з 2002 року (31 господарство) їх кількість постійно зростала і на сьогоднішній день становить 210 одиниць. Таке збільшення оцінюється в 6,7 рази. Хоча варто відмітити та вказати на існування тенденції щодо зменшення середньої площі сільськогосподарських угідь (рис. 2).

Сьогодні частка сертифікованих органічних угідь до загальної площі сільськогосподарських угідь України вже перевищила 1,0% [11].

Більшість українських органічних господарств розташовані в Одеській, Херсонській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Житомирській областях. Їх площі змінюються від кількох гектарів, як і в більшості країн Європи, до понад десяти тисяч гектарів ріллі. Близько 80% вітчизняної органічної продукції (це переважно зернові, бобові та олійні культури) експортується в розвинені країни, решту продукції реалізують на внутрішньому ринку за звичайними цінами (18%), і тільки 2% реалізується з маркуванням «органічний продукт» [15, с.43].

Сучасний ринок органічної продукції в Україні (на початок 2016 року) складав 17,0 млн. євро, але це надзвичайно низький показник – у розрахунку на 1 особу всього 0,39 євро. Для порівняння, у Данії споживання органічної продукції на одну особу складає 138,60 євро, Швейцарії – 131,50 євро, Австрії – 103,80 євро, Швеції – 75,40 євро [11].

Але згідно з дослідженнями різних авторів, сьогодні в Україні тільки 20% населення

(переважно віком від 40 до 49 років та сім'ї з дітьми до 7 років) готові купувати органічну продукцію за умови, що її вартість буде вищою за вартість звичайних товарів на 25–40% [14, с.4; 15, с.43; 18, с.25; 19, с.7]. Наразі через нестачу сировини і відсутність конкуренції органічні продукти продаються за дуже високою ціною. І це є одним із основних мотивів, чому споживачі не купують їх. Але за прогнозами, після збільшення кількості виробників органічного виробництва та розширення асортименту органічної сировини, ця ціна нормалізується і буде не вищою, ніж на 10–30% за аналогічну традиційну [18, с.26; 20, с.107; 21, с.101].

Крім того, значна частина споживачів не довіряє інформації виробників щодо органічності або екологічності «біопродукції», вважаючи рекламним трюком нанесення відповідного маркування, а не результатом успішного проходження добровільної сертифікації. Цей аспект також необхідно враховувати під час проведення інформаційно-просвітницьких заходів серед товаровиробників, громадських організацій та споживачької спільноти, для популяризації впровадження систем органічного й екологічного маркування, що вказує на органічне походження продукту або його екологічну перевагу. Товаровиробникам органічної продукції потрібно вивчати потреби та вподобання цільової аудиторії, налаштовувати торговельні та логістичні зв'язки, застосовуючи маркетингові стратегії «зеленого маркетингу».

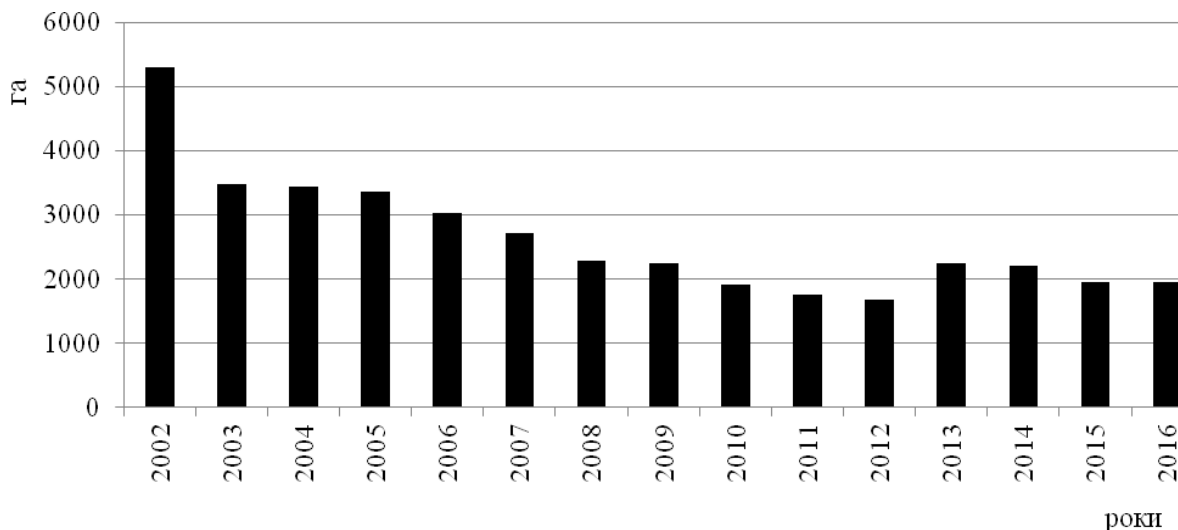

Рис. 2. Середній розмір господарств, які займаються виробництвом органічної продукції в Україні (побудовано за даними [1])

Основними каналами збуту для органічних продуктів в Україні є спеціалізовані відділи супермаркетів і невеликих магазинів. Всього в Україні існує близько 150 таких магазинів. Купити органічні продукти можна в мережах магазинів Органік Ера, Натур Бутік, Сільпо (Fozzy Group), Delight, Еко-Шик, Goodwine, Pareco, METRO, Чумацький Шлях, МегаМаркет, Billa, Фуршет, Glossary Organic Products та ін. Мережа, через яку поширюються органічні продукти, зростає. Більшість точок продажу знаходяться у великих містах – Києві, Львові, Івано-Франківську, Кіровограді. Частка сертифікованої органічної продукції в таких магазинах варіюється від 10% до максимум 50%. Широкого розповсюдження набули он-лайн мережі, у яких споживач може отримати інформацію про продукти та зробити замовлення [22, с.6].

Отже, з огляду на вищенаведене, варто зазначити, що на сучасному етапі в Україні спостерігається тільки етап становлення розвитку органічного сільського господарства, а частка органічної сільськогосподарської продукції на вітчизняному ринку зростає, хоч і дуже повільно. Це пов'язують з низкою об'єктивних проблем, до яких варто віднести:

1. Проблеми законодавчого забезпечення та політичного діалогу:

– необхідність нової редакції Закону «Про виробництво та обіг органічної сільськогос-

подарської продукції та сировини». В існуючій редакції він належним чином не забезпечує розвиток органічного виробництва в Україні та суперечить діючим нормативним документам, які регламентують органічне виробництво в ЄС в частині неоднозначності положень щодо Правил органічного виробництва та обігу органічної продукції, порядку сертифікації органічного виробництва, здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю операторів органічного ринку;

- відсутність правової готовності, відповідної бази знань та досвіду, людських ресурсів та необхідного рівня компетенції для становлення ефективної і дієвої практичної системи;
- відсутність відділу органічного сільськогосподарського виробництва в державних органах влади;
- нестабільна та непередбачувана політична та економічна ситуація в Україні, у тому числі, високі сільськогосподарські та кліматичні ризики;
- відсутність будь-якої державної підтримки (не фінансової та фінансової) для розвитку органічного ринку в Україні;
- залежність органічного сільськогосподарського виробництва від ефективного функціонування сільськогосподарського сектору загалом, та продовольчої системи [11].

2. Проблеми внутрішнього ринку виробництва органічної продукції:

- низький рівень обізнаності щодо органічної тематики;
- недобросовісна конкуренція серед виробників, роздрібних продавців і сертифікаційних органів;
- обмежений інтерес та відсутність інвестицій від точок продажу з метою підвищення обізнаності громадськості щодо органічної продукції, зростання обсягів продажу;
- відсутність доступу у малого та середнього бізнесу до фінансових ресурсів, які б дозволили розвиватись органічному агробізнесу;
- корупція, незрозумілість контролю та нагляду, скандали, що пов'язані з шахрайством на внутрішньому та міжнародному ринках;
- вузький асортимент органічних продуктів харчування на полицях магазинів та їх висока вартість;
- непередбачувані та нестабільні поставки через недостатньо розвинені технології в українському органічному секторі, недостатній рівень співпраці між виробниками органічної продукції, обмежені можливості щодо зберігання, логістики та низький інтерес зі сторони переробних підприємств.

3. Проблеми науки та освіти:

- відірваність науки від органічного виробництва;
- нестача кваліфікованих фахівців/консультантів, які спеціалізуються на органічному сільськогосподарському виробництві;
- відсутність планової державної стратегії з підвищення рівня компетенції з метою отримання висококваліфікованих спеціалістів у короткостроковій, середньостроковій, або довгостроковій перспективі;
- відсутність повного асортименту дозволених засобів, добрив та речовин, що можуть використовуватись для органічного сільськогосподарського виробництва;
- низький рівень енергоефективності та загальної ефективності у виробництві, бізнес-навичок.

4. Проблеми комунікації та просування:

- низький рівень поінформованості щодо органічної тематики серед споживачів, виробників, продавців, науковців, освітян, державних службовців, ЗМІ;
- відсутнє просування органічної тематики на державному рівні;
- недостатнє залучення всіх комунікаційних інструментів.

Таким чином, враховуючи кон'юнктуру ринку, поетапне та комплексне вирішення визначених проблем виробництва вітчизняної органічної агропромислової продукції може розглядатися як стратегічний напрямок активізації економічної діяльності на інноваційній основі.

Висновки і перспективи подальших розробок. Одним із шляхів реалізації

екологічно збалансованого розвитку сільськогосподарського виробництва є застосування альтернативних методів господарювання, і, в першу чергу, – органічного. Його розвиток дозволить наповнити внутрішній ринок якісними і безпечними харчовими продуктами, буде сприяти покращенню здоров'я населення, економічного, соціального та екологічного стану країни, в т.ч. комплексному розвитку сільської місцевості.

Україна має значний потенціал для розвитку органічного агровиробництва і вже досягла певних результатів щодо виробництва власної органічної сільськогосподарської продукції, її експорту та споживання на внутрішньому ринку. Однак існує низка проблем, які спричиняють повільний розвиток органічного виробництва в нашій країні. Найчастіше це проблеми, пов'язані з законодавчим забезпеченням, комунікацією та просуванням продукції на внутрішньому ринку, взаємодії науки, освіти та органічного виробництва. Їх необхідно вирішувати на різних рівнях – державному, обласному, рівні господарства.

З огляду на вищезазначене, необхідним є подальше вивчення стану та тенденцій розвитку споживчого ринку органічної продукції в Україні та за її межами. Це може стати визначальним чинником ефективної діяльності вітчизняних харчових підприємств у сучасних ринкових умовах та дозволить сформулювати можливі шляхи просування, збуту вказаної продукції на агропродовольчому ринку країни.

Література

1. Офіційний веб-сайт Федерації органічного руху України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/Irkamelnyk/ss-43067917>.
2. Кутаренко Н. Я. Розвиток органічного сільського господарства в агропродовольчій системі України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Н. Я. Кутаренко. – Чернівці, 2015. – 20 с.
3. Бабаєв В. Ю. Агроекологічне виробництво як інноваційний напрям розвитку аграрних підприємств / В. Ю. Бабаєв, І. О. Бабаєва // БізнесІнформ. – 2012. – № 10. – С. 116–119.
4. Семенюк І. Д. Розвиток сільського господарства у контексті концепції «зеленої економіки» / І. Д. Семенюк // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2016. – № 1. – С. 72–82.
5. Органічне виробництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/Irkamelnyk/ss-43067917>.
6. Артиш В. І. Система вимог до технологій вироцнення органічної продукції / В. І. Артиш // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 37–40.
7. Березін О. В. Ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва / О. В. Березін, О. В. Вацук // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 26–30.
8. Дудар О. Т. Органічне агровиробництво у системі еколого спрямованого розвитку сільського господарства [Електронний ресурс] / О. Т. Дудар. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/inek/2009_4/26.pdf.
9. Зубець М. В. Розвиток і наукове забезпечення органічного землеробства в європейських країнах / М. В. Зубець, В. В. Медведев, С. А. Балюк // Вісник аграрної науки. – 2010. – № 10. – С. 5–8.
10. Лопатинський М. Ю. Сталий розвиток аграрного сектору національної економіки у контексті євроінтеграції / М. Ю. Лопатинський // Науковий вісник Чернівецького університету (Серія Економіка). – 2015. – Вип. 730–731. – С. 17–20.
11. Органік в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>.
12. Official website of Organics International Action Group (IFOAM), available at: <https://www.ifoam.bio>.
13. Буга Н. Ю. Ринковий потенціал виробництва органічної продукції в Україні / Н. Ю. Буга, І. І. Поліщук, К. Ю. Соколюк // Глобальні і національні проблеми економіки. – 2016. – Вип. 9. – С. 255–259.

14. Willer H. *The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2013* / H. Willer, J. Lernoud, L. Kilcher. – Bonn, Switzerland: Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), and International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM), 2013. – 340 p.
15. Михайленко О. Г. Розвиток органічного сільського господарства в системі євро інтеграційних процесів в Україні / О. Г. Михайленко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 6 (3). – С. 40–43.
16. Добровольська І. А. Розвиток органічного виробництва в Україні та світі / І. А. Добровольська // Економіка та підприємництво. – 2010. – Вип. 25. – С. 128–135.
17. Томашевська О. А. Органічне виробництво в світі: реалії та перспективи / О. А. Томашевська // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6 (44). – С. 161–164.
18. Сіренко Н. М. Перспективи розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні / Н. М. Сіренко, Т. О. Чайка // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2011. – Вип. 1. – С. 20–27.
19. Воскобійник Ю. П. Ємність ринку органічної продукції в Україні / Ю. П. Воскобійник, Є. В. Гаваза // Агроінком. – 2013. – № 4–6. – С. 7–10.
20. Ковальчук С. Я. Виробництво органічної продукції – аграрна спеціалізація України на міжнародному ринку / С. Я. Ковальчук, Л. В. Муляр // Зб. наук. праць ВНАУ. – 2013. – № 3 (80). – С. 104–110.
21. Petljak K. *Istraživanje kategorije ekoloških prehrambenih proizvoda među vodećim trgovcima hranom u Republici Hrvatskoj, Tržište*. – 2010. – Vol. 22. – Pp. 93–112.
22. Клітна М. Р. Стан та розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні [Електронний ресурс] / М. Р. Клітна, І. А. Брижань // Ефективна економіка. – 2013. – № 10. – Режим доступу до журн.: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2525>.

References

1. Official website of the Federation of Organic Movement of Ukraine [Ofitsiyni veb-sait Federatsii orhanichnoho rukhu Ukrainy], available at: <http://www.slideshare.net/Irkamelnyk/ss-43067917> (ukr)
2. Kutarenko, N. Ya. (2015), *The development of organic farming in agrifood system of Ukraine: Author's thesis [Rozvytok orhanichnoho silskoho gospodarstva v ahroprodovolchiiy systemi Ukrainy: avtoref. dis. ... kand. tekhn. nauk]*, Chernivtsi, 20 p. (ukr)
3. Babayev, V. Yu., Babayeva, I. O. (2012), «Agroecological production as an innovative trend of agricultural enterprises» [Ahroekologichne vyrobnytstvo yak innovatsiyni napriam rozvytku ahrarnykh pidpriemstv], *BiznesInform*, No. 10, pp. 116–119 (ukr)
4. Semenyuk, I. D. (2016), *The development of agriculture in the context of the concept of «green economy» [Rozvytok silskoho gospodarstva u konteksti kontseptsii «zelenoi ekonomiky»]*, *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, No. 1, pp. 72–82 (ukr)
5. Organic production [Orhanichne vyrobnytstvo], available at: <http://www.slideshare.net/Irkamelnyk/ss-43067917> (ukr)
6. Artysh, V. I. (2011), «System requirements for the technologies of organic products» [Systema vymoh do tekhnolohii vyroshchuvannya orhanichnoi produktsii], *Ekonomika APK*, No. 5, pp. 37–40 (ukr)
7. Berezin, O. V. (2010), «Effective functioning of agricultural production» [Efektyvne funktsionuvannya silskohospodarskoho vyrobnytstva], *Ekonomika APK*, No. 2, pp. 26–30 (ukr)
8. Dudar, O. T. «Organic agricultural production system directed of ecological agricultural development» [Orhanichne ahrovyrobnytstvo u systemi ekoloho spriamovanoho rozvytku silskoho gospodarstva], available at: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/inek/2009_4/26.pdf (ukr)
9. Zubets, M. V., Medvedev, V. V., Baliuk, S. A. (2010), «Development and scientific support for organic farming in Europe» [Rozvytok i naukove zabezpechennia orhanichnoho zemlerobstva v yevropeiskykh krainakh], *Visnyk ahrarnoi nauky*, No. 10, pp. 5–8 (ukr)

10. Lopatynskiy, M. Yu. (2015), «Sustainable development of agricultural sector of the national economy in the context of European integration» [Stalyi rozvytok ahrarynoho sektoru natsionalnoi ekonomiky u konteksti yevrointehratsii], *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu (Seriia Ekonomika)*, Issue 730–731, pp. 17–20 (ukr)
11. Organic in Ukraine [Orhanik v Ukraini], available at: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29> (ukr)
12. Official website of Organics International Action Group (IFOAM), available at: <https://www.ifoam.bio>.
13. Buha, N. Yu. (2016), «The market potential of organic products in Ukraine» [Rynkovyi potentsial vyrobnytstva orhanichnoi produktsii v Ukraini], *Hlobalni i natsionalni problemy ekonomiky*, No. 9, pp. 255–259 (ukr)
14. Willer, H. (2013), «The world of organic agriculture. Statistics and emerging trends 2013», *Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), and International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM)*, Bonn, Switzerland, 340 p.
15. Mykhaylenko, O. H. (2014), «The development of organic farming in the system of European integration processes in Ukraine» [Rozvytok orhanichnoho silskoho hospodarstva v systemi yevro intehratsiinykh protsesiv v Ukraini], *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, Issue 6 (3), pp. 40–43 (ukr)
16. Dobrovolska, I. A. (2010), «The development of organic production in Ukraine and abroad» [Rozvytok orhanichnoho vyrobnytstva v Ukraini ta sviti], *Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, Issue 25, pp. 128–135 (ukr)
17. Tomashevska, O. A. (2013), «Organic production in the world: realities and prospects» [Orhanichne vyrobnytstvo v sviti: realii ta perspektyvy], *Innovatsiyna ekonomika*, No. 6 (44), pp. 161–164 (ukr)
18. Sirenko, N. M., Chayka, T. O. (2011), «Prospects for organic agricultural production in Ukraine» [Perspektyvy rozvytku orhanichnoho silskohospodarskoho vyrobnytstva v Ukraini], *Visnyk ahrarynoi nauky Prychornomia*, Issue 1, pp. 20–27 (ukr)
19. Voskobiynik, Yu. P., Havaza, Ye. V. (2013), «The capacity of the market for organic products in Ukraine» [Yemnist rynku orhanichnoi produktsii v Ukraini], *Ahroinkom*, No. 4–6, pp. 7–10 (ukr)
20. Kovalchuk, S. Ya., Mulyar, L. V. (2013), «Production of organic products – agricultural specialization of Ukraine in the international market» [Vyrobnytstvo orhanichnoi produktsii – ahraryna spetsializatsiia Ukrainy na mizhnarodnomu rynku], *Zbirnyk naukovykh prats VNAUm*, No. 3 (80), pp. 104–110 (ukr)
21. Petljak, K. (2010), «Istraživanje kategorije ekoloških prehrambenih proizvoda među vodećim trgovcima hranom u Republici Hrvatskoj», *Tržište*, Vol. 22, pp. 93–112.
22. Klitna, M. R., Bryzhan, I. A. (2013), «The state and development of organic production and the market for organic products in Ukraine» [Stan ta rozvytok orhanichnoho vyrobnytstva ta rynku orhanichnoi produktsiyi v Ukraini], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2525> (ukr)